

DEN GRØNLANDSKE KOLONI ANGMAGSSALIK FYLDER 60 ÅR

Af kaptajn *Ingvard Olsen*

Den 26. august er det 60 år siden, at den østgrønlandske koloni Angmagssalik blev grundlagt, efter at Gustav Holms berømte konebådsekspedition 10 år forinden var nået frem til Angmagssalik-distriktet og her havde fundet en eskimostamme, som i århundreder havde levet på denne afsides kyst, uden at have haft det mindste kendskab til og berøring med den øvrige verden, og som bestående af 413 individer var den sidste rest af de eskimoer, der i henfarnede tider havde befolket den østgrønlandske kyst.

Den berømmelige konebåds-ekspedition fandt sted i årene 1883-85 og lededes af daværende premierløjtnant i marinen G. Holm med premierløjtnant T. V. Garde som næstkommanderende. Den førstnævnte havde allerede i 1880 og 1881 berejst Julianehåb distrikt og var der truffet sammen med østgrønlændere, som fuldstændig bekræftede de tidligere af Peder Olsen Walløe fra hans bekendte bådrejse til Grønlands østkyst 1751-53 og assistent U. Rossing fra hans 17 dages rejse med kajak i 1861 bragte oplysninger om, at der langt nord på skulle findes en stor beboet plads, der kaldtes Angmagssalik, og om hvis herligheder østgrønlænderne havde udbredt sig meget.

Konebåds-ekspeditionen ankom til Nanortalik i eftersommeren 1883 og udlagde samme år et proviantdepot på østkysten, hvorefter den overvintrede ved Nanortalik. 1884 rejste man atter op ad østkysten, til man den 28. juli ankom til Tingmiarmiut, hvor ekspeditionen delte sig, idet den ene afdeling under Gardes ledelse gik syd på og undersøgte fjordene på den allerede passerede strækning, medens Holm fortsatte rejsen nord på med hovedekspeditionen, og den 1. september ankom man til det sted ved Angmagssalik fjord, som var valgt til overvintring, nemlig Tasiussarssikkitlek, hvorefter man undersøgte den største del af distriktet og herunder traf sammen med beboerne, der som foran nævnt bestod af en eskimostamme på 413 mennesker, der ikke tidligere havde været i forbindelse med civilisationen.

I løbet af vinteren lykkedes det ved hjælp af tolken Johan Petersen og kateketen Johannes Hansen at lære befolkningen at kende. Det var livlige, opvakte folk, som med begærlighed hørte på, hvad kateketen fortalte om religion og moral, og som, da ekspeditionen det efterfølgende år atter skulle drage bort, iøvrigt udtalte ønsket om at blive

S/S »Godthåb« forlader den østgrønlandske boplads Syd Kap efter at have afleveret forsyninger.

Foto: W. Lüthy

oplærte i kristendommen. Foruden at eskimoerne således bibragtes kendskab til kristendommen, blev de ved samværet med ekspeditionens medlemmer delagtige i flere af civilisationens goder, som de nødigt ville give afkald på, og da de nu havde erfaret, at vejen til Vestgrønland ikke var så lang som tidligere antaget, siden ekspeditionen kunne rejse derover på en sommer, ville de også selv gerne rejse dertil. Ekspeditionens medlemmer anmodede dem dog indtrængende om at blive, hvor de var, idet man havde vundet erfaring for, at skibe hver sommer uden ishindringer kunne komme ind til kysten, og derfor anså det for højst sandsynligt, at der i løbet af nogle år ville komme folk fra Danmark op til beboerne for at delagtiggøre dem i adskillige af de herligheder, som østgrønlænderne havde hørt, der fandtes på vestkysten.

Efter overvintringen rejste Holm den efterfølgende sommer syd på og mødtes med Gardes afdeling af ekspeditionen, hvorefter de i fællesskab tilbagelagde vejen til vestkysten, fra hvilken ekspeditionen samme år rejste hjem.

Det blev efter ekspeditionens hjemkomst besluttet at oprette en missionsstation med et mindre handelsanlæg ved Angmagssalik, men på grund af forskellige forhold kom

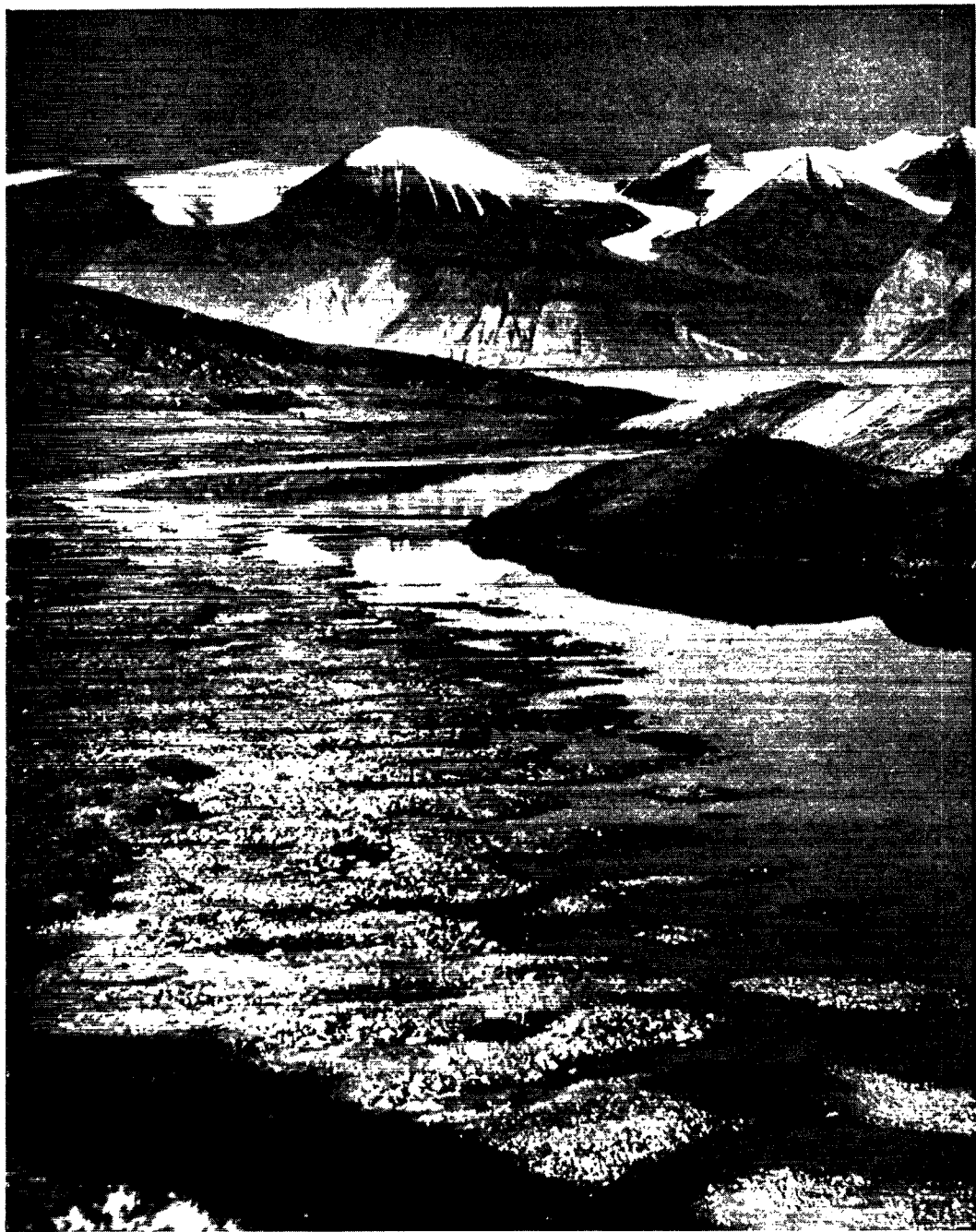
foretagendet først til udførelse 10 år efter konebåds-ekspeditionens ankomst dertil, hvilket nær havde fået hele planen til at strande, idet en del af beboerne, da den af ekspeditionen bebudede oprettelse af en station trak i langdrag, blev utålmodige og længtes så meget efter vestkystens goder, at der i de nærmeste år efter Holms besøg rejste en del af dem syd på; de nåede også vestkysten, men det viste sig her, at de ikke kunne tåle berøringen med vestkystens eskimoer, mange blev syge, og man nærede frygt for, at stammen langs østkysten efterhånden skulle forsvinde.

Da premierløjtnant Ryder på sin ekspedition i 1892 med sælfangeren »Hekla« ankom til Tassiussak, var så mange rejst syd på for at drage til vestkysten, at befolkningen fra 1884 til 1892 var aftaget fra 413 individer til 294. Ryder bragte imidlertid beboerne underretning om, at stationen ville blive oprettet i løbet af et par år, og opfordrede de indfødte til at blive, hvor de var, og samle bjørneskind sammen for at have noget at handle med, når stationen blev anlagt.

Denne startkapital i naturalier fik dog andre ben at gå på, end man havde tænkt sig, idet der ifølge grønlændernes egen beretning i efteråret 1883 kom en sejlbrig med 9 mands besætning til Angmagssalik. Den var udrustet for at drive handel med de indfødte og i den hensigt forsynet med tøjvarer, jernkram m.m., som kunne byttes bort med skind. Hvem der havde udsendt skibet, vides ikke og blev vistnok aldrig opklaret; men der var tillagt denne ulovlige handels ekspedition instruks om, at tuskhandelen kun måtte foretages af kaptajnen, hvilket dog ikke forhindrede, at også den øvrige besætning gav sig til at sjakre og formentlig afhændede alle deres gamle klædningsstykker m.m., således at resultatet i alle tilfælde blev, at de til handel over den ventede station indsamlede bjørneskind, ræveskind o. s. v. i stedet gik om bord i det fremmede skib og blev dettes udbytte af foretagendet.

Efter handelens afslutning var det skipperens hensigt at afsejle; men på grund af vindstille og stærk strøm besluttede han sig til at lade skibet, der var rigeligt forsynet med proviant for en hel vinter, overvintrere ved Kulusuk, hvorfra det lige nåede at afsejle tre dage før, kaptajn Gustav Holm ankom med Den kongelige grønlandske Handels skruebarkskib »Hvidbjørnen« for endelig at oprette den bebudede missions- og handelsstation ved Angmagssalik.

»Hvidbjørnen«, der overførte den nye stations personel, nemlig missionæren, pastor F. C. P. Rytzel med hustru, handelsbestyrer Johan Petersen, der tidligere gentagne gange havde været heroppe, bl. a. som tolk på konebåds-ekspeditionen og med Ryder i 1892, samt to håndværkere, ankom til Tassiussak den 26. august og gik til ankers dybt inde i bugten. Foruden proviant og andre forsyninger til stationen for flere år medførte skibet to både og materialer til tre huse, nemlig et proviantskur, et foreløbigt beboelses-hus for hele personalet samt missionærens bolig. Husene var af træ og materialet fuldstændig tilpasset herhjemme fra, således at de var lige til at stille op.

Parti fra Østgrønland (Ella Ø).

Foto: W. Lüthy

Efter at »Hvidbjørnen« havde udlosset sine forsyninger, bygget provianthuset færdigt og henstuvet provianten i det samt rejst det foreløbige beboelseshus, forlod skibet den 8. september Tasiussak, og stationen var således nu overladt til sig selv med Johan Petersen som den første handelsbestyrer, og den 10. oktober 1894 bragtes det ved en bekendtgørelse fra Indenrigsministeriet til almindeligt kundskab, at der af den danske stat på østkysten af Grønland var oprettet en missions- og handelsstation, beliggende ved Angmagssalik.

Man benyttede samtidig anledningen til at indskærpe, at besejlingen af de under de danske kolonier og stationer i Grønland hørende kyster og øer undtaget i nødtilfælde var forbudt såvel indlændinge som udlændinge, medmindre der forud dertil erhvervedes samtykke fra den danske regering, ligesom det endvidere var forbudt at drive handel med de på kysterne eller øerne boende indfødte, og at overtrædelse af de nævnte forbud eventuelt ville medføre konfiskation af skib og ladning.

I forsommeren 1895 byggedes missionærens hus og samme efterår handelsbestyrelsens, der var sendt op med skib den forudgående sommer, og endelig byggedes der en lille kirke, som indviedes den 23. august 1908; en mindre missionsplads, der lededes af en vestgrønlandsk kateket, anlagdes i 1909 ved Kulusak, og en anden, der lededes af en østgrønlandsk kateket, blev i 1915 anlagt ved Kungmiut.

Efter handelsstationens oprettelse i 1894 tiltog befolkningen jævnt og udgjorde 372 individer i 1897, steg til 436 i 1901 og 501 i 1905.

For ikke at fremkalde nogen umiddelbar forandring i befolkningens levemåde og og for ikke at friste de indfødte til at skille sig ved de ting, som var nødvendige for dem til livets ophold, var handelen lige efter stationens oprettelse meget indskrænket, idet der kun måtte indhandles bjørneskind, ræveskind og sælskind, og disse sidste endog kun for så vidt befolkningen skønnedes at kunne undvære dem, og af spæk indhandlede kun så meget, som det ved stationen ansatte personale behøvede til eget forbrug, medens udhandelen var indskrænket til de for befolkningen allernødvendigste varer, navnlig ammunition, isenkram, visse tøj- og trævarer samt hollandsk rulletobak, men i tidernes løb udvidedes udhandelen dog efterhånden til omtrent de samme varer som i Vestgrønland. Salg af europæisk proviant som gryn, ærter og rugmel var forbudt, ligesom det på det strengeste var forbudt at sælge, bortgive eller udskænke spirituøse drikke, og kun når det gjaldt at afværge hungersnød, kunne der gratis udgives groft rugmel til de nødlidende; på grund af datidens vanskelige besejlingsforhold var kolonien til gengæld så vidt muligt til stadighed forsynet med proviant for flere år ad gangen.

Indhandlingen af produkter og udhandling af butiksvarer foregik i den første halve snes år efter handelsstationens oprettelse uden hensyn til søn- og helligdage, og så at sige på enhver tid af døgnet, af hensyn til distriktets meget spredte og som oftest fjerntboende befolkning, der jo, navnlig i de første år, var fuldstændig ukendt med tidsregning

og klokkeslet, og lige så godt kom på helligdage som på søgnedage og lige så godt meget tidligt som meget sent på døgnet, men senere hen skete der, efterhånden som befolkningen blev mere oplyst, en væsentlig forandring her i, således at der handledes til bestemt tid med selve handelsstedets beboere, medens der med de omboende og tilrejsende beboere stadig fandt handel sted på tilfældige tider, dog sjældent søn- og helligdage, da befolkningen efterhånden lærte at kende ugedagene. Ved stationens oprettelse indførtes pengetegn af zink med påstemplet værdi, men fra 1917 benyttedes de almindelige kreditsedler, som brugtes ved kolonierne på vestkysten, samt dansk skille mønt.

Efter vedtagelsen af loven af 1912 om fællesstyre for de grønlandske anliggender, gik stationen over til at blive koloni med en førstepræst og en kolonibestyrer, og i 1917 var Angmagssaliks indfødte befolkning vokset til 615 mennesker; siden 1921 er alle beboerne kristnede, og i 1925 anlagdes en radiostation til daglig udsendelse af vejrberetninger og meddelelser om isforholdene.

Ved loven af 18. april 1925 om Grønlands styrelse blev der truffet bestemmelse om, at den del af Nordgrønland, der ligger mellem 75 grader nordlig bredde og Nordøst-rundingen samt Østgrønland skulle administreres efter de pågældende ministres nærmere bestemmelse, dog som for de andre grønlandske landsdele vedkommende under iagttagelse af gældende love og anordninger og traktatmæssige bestemmelser, og foruden kolonien Angmagssalik, hvor indhandlingen af sælskind var steget betydeligt i årenes løb, anlagdes samme år en dansk handelsstation i Scoresbysund, hvortil der under ledelse af kaptajn Einar Mikkelsen, som senere blev inspektør for Østgrønland, overførtes 90 indfødte fra Angmagssalik. Denne var således nu ikke mere den eneste boplads på Grønlands østkyst, hvor der endvidere nord på efterhånden også oprettedes danske og norske fangststationer, hvor der kunne overvintres.

I 1928 var Angmagssaliks indfødte befolkning steget til 696 efter mange gange i århundredernes løb at have været sin undergang nær, idet dårlige isforhold, dårlig fangst og dermed følgende sult mange gange har udslettet store dele af befolkningen, men efter koloniens oprettelse for et par menneskealdre siden er den stadig gået fremad, og ligesom i det øvrige Grønland er kolonisationen og den dermed følgende civilisering foregået gradvis og til befolkningens eget bedste, idet den danske stats formål ikke har været økonomisk vinding, men kun at hjælpe og gavne den grønlandske befolkning.

I forbindelse med jubilæet bør man ikke mindst mindes Angmagssalikkolonien første bestyrer Johan Petersen. Han var født og opvokset i Grønland med grønlandsk blod i årene og derfor særlig egnet til denne post og det dermed forbundne store ansvar, og hans kærlighed til og forståelse for grønlændernes liv og færd har i de mange år, han virkede ved Angmagssalik, været til stor gavn for kolonien.